

CARL KLITGAARD 1868–1957

Jysk Selskabs æresmedlem, historikeren, fh. postmester *C. Klitgaard* døde den 1. juli 1957. Selv om Klitgaard var et par år yngre end selskabet (grundlagt 1866), stod han for en yngre generation som repræsentant for selskabets første slægtled, de historisk interesserede af vidt forskellig erhverv og indstilling, som stiftede selskabet; mange af dem var *C. Klitgaards* personlige bekendte, og han forblev en nidkær vogter af selskabets traditioner og interesser. I en lang årrække – fra 1922 til 1943 – var Klitgaard medlem af bestyrelsen, og talrige afhandlinger fra hans hånd findes spredt ud over tidsskriftets årgange. – Rigsarkivar *Svend Aakjær* skriver nedenfor mindeord over *C. Klitgaard*, hvorefter der bringes en lille kulturhistorisk skitse, skrevet af *C. Klitgaard* i hans sidste levetid.

Danmarks lærerstand er utvivlsomt den danske etat, der flittigst benytter vore arkiver, men efter den er der sikkert få af vore etater, hvis medlemmer har afgivet et så stort kontingent af besøgende til vore arkiver, og som har frembragt så lødige og fyldige kulturhistoriske arbejder som den danske postetat, og den historiske interesse synes her udbredt lige fra de højeste embedsmænd til de menige postbude.

Vi arkivfolk, som i vor beskedne gerning som håndlangere har så rig lejlighed til at se de ufortrødne bygmestre i deres daglige arbejde, kan jo tale med herom, og vi må gang på gang undre os over den ihærdighed, den daglige vedholdenhed, hvormed så mange travlt optagne postmænd kan se deres snit til udenfor deres lange tjenestetid at ofre nogle timer på arkivundersøgelser. Store værker med årelangt arbejde bag sig som overpostkontrollør *Fr. Olsens* bøger har jo ikke kunnet blive til, uden at vi arkivfolk har lært værkernes forfatter at kende, hvilket nødvendigvis siger det samme, som at vi lærte at holde af ham og beundre hans utrættelige arbejde. I en lang årrække var også postkontrollør *Hjorth-Nielsen* en så kær og daglig gæst i Rigsarkivet, især i de tidlige morgentimer før posttjenesten, og blev til den grad optaget i arkivfolkenes lav, at det kun følte som en ganske naturlig ting, at han en skønne dag viste sig med titelen hovedarkivar.

Sjældent har derfor også nogen anden etat kunnet fejre sine historiske mærkedage med så bindstærke og almindeligt anerkendte historiske oversigtsværker som postetaten.

Uden at forklejne de øvrige riddere af det gyldne horn, tør man dog vist nok have lov til at fastslå, at postmester *Carl Klitgaard* er den kulturhistoriker indenfor etaten, der er nået videst i almen anerkendelse.

og det til trods for, at han i mange henseender som boende »norden for lov og ret« har haft vanskeligst ved at komme til at øse af vore arkivfunds, i hvert fald de københavnske.

Når man tager den statelige række af værker fra hans hånd i øjesyn, og ikke mindre når man fordyber sig i dem, i deres velunderbyggede og i skriftlige historiske kilder velhjemlede fremstilling, må det i virkeligheden falde enhver vanskeligt overhovedet at fatte, hvorledes et sådant jættee arbejde har kunnet gennemføres under så besværlige arbejdskår, som her er sket. Alene planlægningen og indsamlingen af materialet til disse værker har krævet et sådant administrationstalent, en så fast og sikker systematik og metode, en så målbevidst koncentrationsevne omkring det ene fornødne, at den ikke mindst må aftvinge en arkivmand beundring, han, som dog veed af erfaring, hvor megen anspændt kombinationsevne, hvor megen utrættelig sporsans et sådant arbejde må kræve af sin mand.

Postmester Klitgaard har i en årrække stået som en af de mest ansete af vore kulturhistorikere. Selv om han havde sit faste stode i Nordjylland, og også i sind som i skind var en ægtefødt søn af dette storlinjede land, så har han dog, vist netop i kraft af sin sjældne fordybelse i dette sit særlige domænes historie, gang på gang med sine bidrag til drøftelsen af de kulturhistoriske problemer sagt de ord, der fik hele landet til at lytte, fordi man vidste, at her talte en mand, der kendte, hvad han talte om. Det gjaldt især i de år, da han fra sit dommersæde i »Jyllands-Posten« uddelte ros og dadel til alle fagets dyrkere, både indenfor og udenfor Jyllands grænser, altid velunderbygget, altid velovervejet, og derfor altid strengt retfærdigt.

Allerede med sit første arbejde »*Blade af Vendsyssels Historie*« (1899) indtog Klitgaard en førende plads blandt vore lokalhistorikere, og det skulle ikke vare længe, før han med sine følgende bøger indtog den førende plads, værker som »*Hvetbo Herred*« (2 bind 1906–07), de forskellige købstadshistorier, *Nibe* (1917), Limfjordsbyen i dens storhedstid som skipper- og købmandsby, med dens indbringende sildefiskeri, *Hjørring* (1924–25), den gamle landevejsby, sysseltingby og bispestad, hvis rødder rækker langt ind i oldtiden, værker som *Aalborg Handelsstands Historie 1431–1913* (1913), og talrige lødige afhandlinger i Vendsysselske Aarbøger og Jyske Samlinger, i hvis redaktioner Klitgaard en årrække havde sæde.

Allerede »*Blade af Vendsyssels Historie*« er forbavsende ved sit sjældent grundige kendskab til emnet, sin fortrolighed med alle førstehånds og andenhånds kilder, sin klarlæggelse af de forskelligartede problemer indenfor vort lands historie, og da især Jyllands, og sit nøgterne referat af de afvigende opfattelser, hvor der på visse punkter ikke var nået endelig sikkerhed. Med sjældnen redelighed og grundighed,

fjernt fra alt dilettanteri, er de forskellige hovedtildragelser i landets historie fremstillet, og det er gjort på en måde, der trods grundigheden alligevel gør det særdeles underholdende at læse, også for de vendelboer uden større historisk viden eller forudsætninger, for hvilke dette arbejde i første række er skrevet.

»Hvelbo Herred« er simpelthen den mest mønstergyldige beskrivelse af et dansk herred, vi ejer, således at man kunne have ønsket, at den danske stat eller Carlsbergfondet havde kunnet bevilge midler til at oprette et embede for Klitgaard som herredshistoriograf. Hans herredsbeskrivelse er langt mere udførlig, metodisk og alsidig end f. eks. Oluf Niensens, der ikke alle kan siges fri for en vis tilfældighed og planløshed i opstillingen af stoffet. Selv om man jo ganske vist må holde Oluf Nielsen til gode, at hans arbejder blev til i et tid, da det var adskilligt vanskeligere at danne sig et overblik over arkivalierne, så må man dog også huske, at han var en mand, der, i kraft af sin uddannelse og sin nære daglige tilknytning til de københavnske arkiver og biblioteker, havde adskilligt lettere ved at finde frem til kilderne end Klitgaard, der måtte begynde på bar bund og boede langt fra de rige skalkamre i Rigsdagsgården.

Det, som især gør Klitgaards værker så tiltrækkende, er deres levende kulturhistoriske baggrund, den alsidighed, hvormed han, i kraft af sin dybe fortrolighed med emnet, landet og folket, formår at skildre det svundne liv i både den gamle købstad og handelsplads, i fiskerlejet og i landsbyen. Over skildringen af det økonomiske liv, købmandshandelen, markedet, skudehandelen og studehandelen, fiskeriet, glemte han aldrig det egentlig menneskelige, de mange pudsige sider ved fortidens liv, som de afspejler sig i tingbøgerne, disse rige fundgruber for alle kulturhistorikere, og man mærker særdeles ofte det tørre jyske lune pible frem imellem de mange rader af tørre tal og pålidelige detailoplysninger.

Når så hertil kommer, at Klitgaard også på personalhistoriens og slægtsgenealogiens område har ydet så fremragende arbejder, f. eks. om Vendsyssels selvejerbønder og om forbindelserne med Norge, så forstår man, at det er rigtigt at tale om en virkelig kulturhistorisk alsidighed i forbindelse med hans arbejde. Den store monografi over Kjærulf-slægten hører til vore mest mønstergyldige slægtshistoriske arbejder, der måske kun overgås af lensbaron Hans Berner-Schilden-Holstens fremragende slægtebog. I ægte klitgaardsk nøgternhed og i ydmyg erkendelse af, at et sådant arbejde over en vidtforgrenet dansk og norsk slægt i virkeligheden er uendeligt, kaldte han bogen »*Kjærulfske Studier*« (1914–1918).

Man ser let, når man læser og husker hans arbejder om vendsysselske veje, vendsysselske selvejerslægter og deres kår, mangfoldige rets-

sager og stridigheder mellem byer (Sæby og Frederikshavn) eller bønder, at man her står overfor en kulturhistorisk forsker af format og karat, og af sjælden alsidighed.

Sit eget historiske samfund drev han frem til landets største, i en årrække var han medlem af Jyske Selskabs og af Personalhistorisk Samfunds bestyrelse, og i 1931 må man sige, at den grevelige Hiemsljerne-Rosencroneske Stiftelse, der igennem en lang årrække har støttet vor lokalhistorie og kulturhistorie, traf et ualmindelig heldigt valg ved blandt de første at tildele Klitgaard sin udmærkelse. Ingen fortjente den bedre end han. Denne sjældne påskønnelse fra historisk-videnskabelig side burde medføre, at mange begyndende hjemstavnhistorikere trådte i Klitgaards fodspor.

Selv behøvede han ikke en sådan spore, han forskede og skrev, fordi han ikke kunne andet, fordi han var født til det, født med de egenskaber, der kendetegner den virkelige forsker: Nøgtternhed, klarhed, utrættelig flid, kombinationsevne, detektivisk sporsans, kritisk evne overfor egne og andres arbejde. Til han i år lukkede sine øjne, 88 år gammel, vedblev der at komme lødige bidrag fra hans hånd, til gavn for det fag, han dyrkede, kulturhistorie, og til hæder for ham selv og det land og folk, han tilhørte. Det er tungt, ikke mere at skulle møde hans festlige lune, det er svært for nogen at fylde hans plads.

Svend Aakjær.